

ARVON VASTUSTAMATON VIEHÄTYS

ARTO HAAPALA ja MARKKU OKSANEN (toim.): *Arvot ja luonnon arvottaminen*. Helsinki: *Gaudeamus*, 2000.

‘Ympäristö’ nykyisessä merkityksessään keksittiin noin 30 vuotta sitten – siis ympäristö inhimillisen olemassaolon aineellisenä perustana, jota uhkaa tuho. Keksintö muutti dramaattisesti sitä, millaisista asioista ‘ympäristö’ pääasiallisesti muodostuu. Aiemmin ‘ympäristö’ oli konkreettinen ja käsitti ympäröidyn olion, joko henkilön tai paikan, ympärillä olevat asiat. Käsilläni oleva *Concise Oxford Dictionary* antaa vastavaan englanninkielisen sanan kantamuodoksi transitiviverbin *to environ*, joka on peräisin ranskasta; Veijo Meri pitää suomen kielen kanta-muotona sanaa ‘ympäri’ (*Sanojen synty*).

Tietenkin se, mikä ympäri, oli symbolisesti ladattu. Klassinen kirjallisuus tuo tämän hyvin esiin. Shakespearen ympäristöä hallitsi luonnonvoimien mielivalta (vaikkapa säkeissä “For now I stand as one upon a rock/ Environ’d with a wilderness of sea”; *Titus Andronicus*). Aleksis Kiven ympäristö oli luomakunnan harmoniaa huokuva maisema. Ympäristö oli merkitysten järjestelmä, joka jäsenyi keskipisteessä olevan olion horisontin mukaan. Sen sijaan 1970-luvulla syntynyt ympäristö on vailla keskipistettä, universaali, ympäristö “yleensä”.

Tätä murrosta edelsi toki pitkä käsitehistoriallinen kehityskulku, mutta sen yksityiskohtien ei tarvitse tässä yhteydessä meitä kiinnostaa. Olen sen sijaan kiinnostunut seuraavasta kysymyksestä: Mitä tapahtuu jäsenyysperiaatteille, kun ym-

päristö irtoaa ympäröimästään ja universalisoituu?

Ympäristö jäsenyy siihen sisältyvien asioiden tärkeysjärjestyksen mukaan. Universaliksi muuttanut ympäristö on kuitenkin menettänyt tärkeysjärjestyksen luonnollisen kiinnepohdan. Tämä on tuottanut tarpeen luoda yleispätevä, universaalia ympäristöä jäsentävä merkitysten järjestelmä. Sellaista on ympäristökeskustelussa etsitty pääasiassa kolmelta taholta: luonnontieteestä (“ympäristötiede”), vihreän politiikan teoriasta sekä arvofilosofiasta.

Nämä pyrinnot ovat kohdanneet vakavia vaikeuksia. Ympäristötieteen taustalla on käsitteellinen mahdollisuus: ympäristö käsittää määritelmän mukaan kaiken, joten ympäristötiede on kirjaimellisesti ymmärrettynä tiedettä kaikesta. Tieteen käytännössä tämä pulma on sivuutunut luonnollisesti siten, että tutkimus on eriytynyt itsenäisiksi tutkimusaloiksi ongelmien mukaan. Ikimetsäkova-kuoriaisten ekologia ja otsonikatoa aiheuttavien kaasujen kemia ovat molemmat ympäristötiedettä, mutta tutkimusaloina niillä ei ole mitään yhteistä. Tästä kuitenkin seuraa, että ympäristötiede ei itse voi määritellä ympäristöön liittyvien ilmiöiden tärkeysjärjestystä, vaan tämä määräytyy politiikan ja kulttuurin piirissä. Miten kova-kuoriaisekologiaa ja ilmakehämekaniikkaa voisi verrata keskenään muuten kuin pitämällä vertailuperustana kova-kuoriaisten uhanalaisuuden vs. otsonikerroksen ohene- misen merkityksestä vallitsevaa poliittis-kulttuurista näkemystä?

Vihreän poliittisen ajattelun universaalisuutta rajoittaa toisentyypinen ongelma: ym-

päristökysymys ei ole nous- sut kaikkia yhteiskunnallisia ristiriitoja jäsentäväksi yhteiseksi merkityshorisontiksi. Tämä on osittain empiirinen väittäjä, mutta näen sille myös yleisiä perusteluja. Ensiksikin ympäristön “universaalisuuden” ajatus on oikeassa yhteiskunnallisessa elämässä illuusio. Ympäristöongelmat jäsenyivät niiden ihmisten elinympäristöjen kautta, joita ongelmat koskevat. Eri ihmisten ympäristöt eivät ole tasavertaisia. Lisäksi todellisten ihmisten todelliset ympäristöt käsittävät lukuisia merkitysulottuvuuksia, jotka vertautuvat keskenään yhtä huonosti kuin ikimetsien kova-kuoriaiset ja yläilmakehän otsoni. Vihreä politiikka ajautuu paradoksiin: sen lähtökohdan ja voimavarojen muodostavat konkreettiset ympäristökiistat, mutta näiden ylle on mahdotonta luoda yleispätevää, koko yhteiskunnan kattavaa poliittista ohjelmaa. Konkreettisten ympäristöongelmien ratkaisut voidaan sovittaa yhteen useiden erilaisten yhteiskuntamallien kanssa. Ei tosin ehkä kaikkien mahdollisten yhteiskuntamallien kanssa, mutta tästä ei ole nyt kyse. – Tosin ympäristön ideaalien ja yhteiskuntamallien keskinäisen suhteen venyvyyttä osoittaa esimerkiksi se, että Natsi-Saksassa oli aikanaan eräs kaikkien aikojen tehokkaimmista kansanterveyden järjestelmistä.

Arto Haapalan ja Markku Oksasen toimittama teos *Arvot ja luonnon arvottaminen* tarjoaa aineksia arvioida, miten filosofiaa menestyy yleispätevän merkitysjärjestelmän tuottajana. Kirjaan sisältyy Markku Oksasen laatima esipuhe sekä 11 artikkelia. Juhani Pietarisen ja Ilkka Niiniluodon

kirjoitukset käsittelevät yleistä arvofilosofiaa ja ovat kysymyksen kannalta erityisen antoisia. Lisäksi kolme kirjan artikkeleista nojautuu filosofiaan mutta käsittelee rajattua teemaa (Sami Pihlström: Wittgenstein ja "ihmettely"; Arto Haapala: luonnon kauneus ja Markku Oksanen: ympäristöajattelu ja moniarvoisuus), kolme käsittelee taloudellista arvottamista (Olli Tahvonen: kansantaloustiede ja luonnonvarojen käytön etiikka; Eija Pouta ja Mika Rekola: ympäristöarvostusten mittaus; Juha Hiedanpää: Natura – konflikti ja metsäluonnon arvottaminen), ja loput hajaantuvat eri aloille (Kari Kuusiniemi: ympäristöoikeus; Anja Nygren: ympäristöantropologia; sekä Jari Niemelä: ekologia).

Juhani Pietarisen kirjoitus "Ihmislähtöiset luontoarvot ja luonnon omat arvot" osoittaa kokoelman artikkeleista selvimmän pyrkimystä luoda luonnon arvioinnille yhtenäinen merkitysjärjestelmä. Pietarinen aloittaa kirjoituksensa toteamuksella: "Ympäristöetiikassa on vakiintunut arvojen jakaminen ihmiskeskeisiin ja luontokeskeisiin." Edempänä kirjoituksensa avausjaksossa hän määrittelee tavoitteekseen tarkastella "luonnon arvoja käytännöllä hyväksi luokiteltua toisaalta ihmis- ja luontokeskeisiin ja toisaalta ihmis- ja luontolähtöisiin."

Nämä toteamukset herättävät kaksi kysymystä: Onko 'arvo' ylimalkaan mielekäs käsite? ja mikäli se on, tarjoaako ihmis- ja luontokeskeisyyden (tai -lähtöisyyden) erottelu järkevän lähtökohdan arvojen arvioinnille? Aloitan jälkimmäisestä. Pietarinen perustelee erottelua vakuuttamalla, että se on tärkeä: "on tärkeää erottaa toisistaan ih-

minen luontoon kuuluvana ekojärjestelmän osana ja ihminen luontoa käyttävänä ja vastuullisena toimijana" (s. 39). Perustelu nostaa kuitenkin esiin ongelman: tällainen erottaminen on mahdotonta. Ihmiset ovat luonnon oliota, ja inhimilliset toimet tapahtuvat luonnossa ja perustuvat luonnon prosesseihin. Inhimillinen luonnon käyttö on näin ollen väistämättä osa "ekojärjestelmää", miten ikinä tämä määritelläänkin; minulle on täysi mysteeri, miten ihminen luonnon käyttäjänä olisi mahdollista erottaa ekojärjestelmän ulkopuolelle.

Itse asiassa edellisellä ongelmalla on myös kääntöpuolensa. Inhimillisen kulttuurin eri alueiden historia näyttyy luonnonvoimaisena kehityksenä, jota kukaan ei varsinaisesti ohjaa, ei varsinkaan "vastuullisesti". Käytämme esimerkiksi termiä 'luonnollinen kieli'. Kun luonto on näin vahvasti mukana kulttuurin sisällä, kulttuuria luovana konstitutiivisena tekijänä, niin miten ihmeessä inhimillinen toiminta voitaisiin erottaa luonnosta ulos?

Käsitteellinen erottelu, jota ei voi käytännössä mitenkään tehdä, voi tuottaa ainoastaan ajattelun sekaannusta. Kiteytynyt osoitus tästä on käsite 'välitön arvo', jonka Pietarinen määrittelee seuraavasti: "Kun kohteen arvo määräytyy sen itsensä eikä toisen kohteen perusteella, sillä on välitöntä arvoa." Tämän taustaksi Pietarinen nostaa G.E. Mooren ajatuksen, että itseisarvo voidaan määritellä kohteen sisäisten ominaisuuksien avulla; seuraavasti: "(Olioiden) (s)isäiset ominaisuudet säilyvät silloin kun mitään muita kohteita ei ole olemassa ja ne löydetään ... ajatteleamalla kohdetta eril-

lään kaikista muista kohteista" (s. 42-3).

Tämä on tyhjää sanailua: oliota, joka olisi olemassa ilman että mikään muu olio on olemassa, ei ole olemassakaan. (Kykymme ajatella tällaista oliota ei tuota tällaista oliota; Jukolan Juhaniakaan ei muuttunut sontiaiseksi vaikka saattoi kuvitella itsensä sontiaiseksi.) Pietarinen kuitenkin rientää etsimään Mooren kummalliselle ajatukselle käytännöllisiä esimerkkejä, vieläpä ekologiasta. "Esimerkiksi ... lihansyöjien ja kasvisyöjien keskinäinen suhde (voisi olla) jonkin ekojärjestelmän sisäinen ominaisuus Mooren tarkoittamalla tavalla." (s. 43) En käsitä tätä esimerkkiä lainkaan. Lihansyöjien ja kasvisyöjien keskinäinen suhde on määritelmän mukaan "ekojärjestelmän" verkostoon sijoittuva erityinen vuorovaikutussuhde. Sitä ei ole olemassa ilman, että koko "ekojärjestelmä" on olemassa, ja "ekojärjestelmä" ei ole olemassa ilman että koko maapallo on olemassa, ja maapalloa ei ole olemassa ilman että koko aurinkokunta on olemassa, jne. G.E. Moore oli mestari esittämään tyhjänpäiväisiä ajatuskokeita, mutta niiden ei nykypäivänä luulisi enää kelpaavan kuin varottaviksi esimerkeiksi.

Pietarisen artikkelissaan esittämät käsitteelliset erottelut johtavat siis umpikujaan. Entä arvon käsite yleensä? Pietarinen vastaa kirjoituksensa lopussa kysymykseen, mihin arvoja tarvitaan: "... arvoja käytetään perustelevaan toimintaa. Jotta ne palvelisivat tuota tehtävää, niiden on liitettävä tietoihin asenteisiimme ja sitä kautta toimintaamme." (s. 53) Tässä asian ydin ilmeisesti on, että arvot oh-

jaavat toimintaa sen ansiosta, että ne omaksutaan tietoisesti. Tai sitten Pietarisen vastaus ilmaisee ainoastaan, että arvojen on liityttävä toimintaamme, jotta ne perustelisivat toimintaamme – mikä ei ole erityisen mielenkiintoinen toteamus.

Tietoisuuden korostamisen vuoksi Pietarisen luonnehdinta alkaa kuitenkin kiusallisesti muistuttaa kehäpäätelmää, mihin virkkeiden kielellinen rakennekin viittaa: Arvot perustelevat toimintaa ... jotta arvot voisivat perustella toimintaa, niiden on oltava tietoisia ... siis arvot ovat tietoisia ... tietoisuus ohjaa toimintaa ... siis arvot ovat tietoisuudessa asustavia olioita, jotka perustelevat toimintaa ...

Mutta entäpä jos inhimillinen toiminta on osaltaan, vieläpä merkittävältä osaltaan, muiden kuin tietoisien tekijöiden ohjaamaa? Esimerkiksi alitajuisten. Tai sellaisten tekijöiden, joita jatkuvasti muuttuvat sosiaaliset verkostot ja kulttuuriset merkitysjärjestelmät nostavat tilannesidonnaisesti esiin. Mikäli jälkimmäinen ajatus on pätevä, inhimillisen toiminnan ”ohjaaminen” on ylimalkaan liian juhlallinen käsityskanta. Pikemminkin toiminta syntyy, tai tulee tuotetuksi, kulttuurisyhteiskunnallisten kehityskulkujen yhteydessä. Pietarisen perustelu arvon käsitteen hyödyllisyydelle ei vakuuta.

Myös Ilkka Niiniluoto hyväksyy kirjoituksessaan ”Luonnon arvo ja ihmisen vastuu” lähtökohdaksi, että arvo on hyödyllinen käsite, mutta hän esittää ajatuksen tärkeän tarkennuksen: ”arvot ovat ihmisen sosiaalisessa toiminnassa syntyviä ’konstruktioita’” (s. 62). Toisin sanoen, arvot muodostuvat eräänlaisen ”so-

pimuksen” tuloksena vakauttamaan yhteiskunnallista tilannetta sellaisissa olosuhteissa, joissa merkitysjärjestelmien hajaantuminen uhkaa johtaa tuhoisiin seurauksiin.

Tämä on järvevä näkemys, mutta jättää avoimeksi kriittisen kysymyksen: Mikä määrää historiallisesti konstruointeiden arvojen pätevyysalueen? On ilmeistä, että erityisen tärkeissä kysymyksissä kuten ihmisten keskinäisen väkivallan säätelyssä olisi toivottavaa kiinnittää yleispäteviä merkityssuhteita. Tiedämme, että tavoite on toteutunut vain puolinaisesti, mutta tämä seikka ei tietenkään tee sen tavoittelemista turhaksi. Arvokonstruktioille koituu sen sijaan vakavampia vaikeuksia, mikäli merkitysjärjestelmän universaalisuutta on syytä pitää joillakin elämän alueilla periaatteessa epärealistisena tavoitteena.

Tämä palauttaa meidät ympäristökysymyksen kaltaisille rajatuille ongelma-alueille. Niiniluoto tuntuu pitävän ympäristöön liittyvien merkitysten yleispätevyyttä niin selvänä, että sen tueksi ei tarvitse edes esittää argumentteja. Tämän tuo ilmi hänen kirjoituksen alussa esittämänsä ympäristöpolitiikan määritelmä: ”Ympäristöpolitiikka = ympäristötutkimus + ympäristöetiikka” (s. 55). Sekä ympäristötutkimus että ympäristöetiikka esiintyvät kaavassa ongelmattomasti yleispätevinä. Tämän seurauksena kaavan merkillepantava tulos on, että (ympäristö)politiikasta häviää politiikka. Vastaavaa kaavaa voisi soveltaa mille politiikan lohkolle tahansa; esimerkiksi sosiaalipolitiikka = sosiaalitutkimus + sosiaalietiikka, jne.

Politiikka kuitenkin on ja pysyy ympäristöpolitiikassa: ympäristöjen kantamia mer-

kitysulottuvuuksia ja niihin liittyviä yhteiskunnallisia riskitiriitoja ei ole mahdollista yksiviivaistaa pakottamalla ne yhden ja saman merkitysjärjestelmän piiriin. Niinluodon arvokonstruktioismien ohjelma on heikompi kuin miltä se ensi katsannossa vaikuttaa.

Lisäksi arvokonstruktioismiin sisältyy toinenkin vaikeus: mikäli ”arvot” ovat sosiaalisen kehityksen myötä syntyviä ja kulttuurien koheesiota ylläpitäviä jaettuina kohteina, on vaikeaa ajatella, esimerkiksi Norbert Elias tai Mary Douglasin toihin nojautuen, että ”arvot” ovat itse asiassa kulttuurisiin käyttäytymismalleihin ja instituutioihin sisältyviä, historiallisesti kiteytyneitä normeja. Tällöin reaalin historia astuu arvofilosofian paikalle, ja normien pätevyysalue muuttuu empiiris-historialliseksi tutkimusongelmaksi.

Eräs mahdollinen tapa perustella arvon käsite on muuttaa se antropologiseksi vakioksi. Tätä edustaa Sami Pihlströmin kirjoituksen avauslause: ”Me ihmiset olemme arvo-olentoja. Kaikki toimintamme on toimintaa arvopäämäärien värjäämässä maailmassa” (s. 25). – Tässä Pihlström lakaisee viattomalla vaikuttavalla toteamuksella syrjään inhimillisen toiminnan selittämistä koskevan keskeisen ongelman.

Kaiken kaikkiaan yhtenäistä merkitysten järjestelmää etsivä arvofilosofia alkaa vaikuttaa epäilyttävältä. On hyödyllisempää ymmärtää käsite ’arvo’ käytännöllisemmin, sitoa se määrättyihin tilanteisiin, joissa asioiden merkitystä arvioidaan. Markku Oksanen nostaa kirjan johdantoluvussa esiin arvojen käytännöllisyy-

den käyttäen lähtökohtanaan seuraavaa lainausta Kantin teoksesta *Tapojen metafysiikka*: “Päämäärien maailmassa kaikella on joko hinta tai arvokkuus. Se, jolla on hinta, voidaan korvata jollakin muulla vastaavan arvoisella; mutta sillä, joka on noussut kaiken hinnan yläpuolelle, on sitä vastoin arvokkuus. (s. 9)”

Tässä yhteydessä tulisi tosin korostaa, että Kantin terminologiassa ‘hinnan’ ja ‘arvokkuuden’ ero on paljon radikaalimpi kuin mitä sanojen nykymerkitys antaa ymmärtää. ‘Arvokkuus’ liittyy Kantin ihanteisiin ihmisen siiveellisydestä ja tahdon autonomiasta sekä tätä ilmentävästä kategorisesta imperatiivista. Siis itse asiassa Kant lausuu Oksasen lainaamassa katkelmassa, että jos siiveellisyden sfäärin ylevä tuonpuoleisuus jätetään huomiotta, “arvon” ainoa merkitys on yhtä kuin “hinta”: arvoja käytetään asioiden vertaamiseksi keskenään. Hiukan Oksasen lainausta jäljempänä *Tapojen metafysiikassa* Kant erottaa toisistaan “markkinahinnan” ja “tunnehinnan”, eli tunnistaa kaksi toisistaan erillistä elämänpiiriä, joissa asioiden merkitystä voi hinnoitella. (Kantin terminologia, “markkinahinta” vastaan “tunnehinta”, vaikuttaa nykykatsannossa jokseenkin kummitusmaiselta, mutta älkäämme kiinnittää tähän liikaa huomiota. Terminologiansa suhteen Kant oli luonnollisesti oman elämänpiirinsä, 1700-luvun loppu Königsbergin vanki.)

Tämä ajatus vastaa myös käsitteen ‘arvo’ historiaa: esimerkiksi englannin kielen *value* merkitsi alun perin nimenomaan rahalla mitattavaa hintaa. Toisin sanoen, “arvo” = “hinta” kiteytyi historiallisesti itsenäiseksi käsit-

teeksi silloin, kun muodostui kiinteänä pysyviä vaihtosuhteita. “Arvo” kiinnittyy vahvasti yhteiskuntahistoriaan, niihin tilanteisiin, joissa eri asioiden merkitystä on ollut mahdollista ja mielekäs verrata määrättyllä elämänalueella.

Taloustieteellisessä ajattelussa “arvo” on sittemmin abstrahoitunut vaihdon ja kaupankäynnin käytännöistä erilleen tavallaan päinvastaisessa järjestyksessä; tähän liittyvät Poudan ja Rekolan sekä Tahvosen kirjoitukset Haapalan ja Oksasen kokoelmassa. On syntynyt uskomus, että “hinta” = “arvo”, eli markkinahinta on kaikkien merkitysten yleispätevä mittari. Ajatus on perustana ympäristötaloustieteen pyrinnoille mitata kansalaisten ns. ympäristöarvostuksia ilmaisemalla nämä erilaisia epäsuoria menetelmiä käyttäen hintana. Eija Pouta ja Mika Rekola esittelevät tätä selkeästi mutta täysin kriittömästi. Taustalla on talousajattelun pyrkimys universalisoida “hinta” = “arvo” samastus palauttamalla se psykologiaan: taloudellisen käytäytymisen perustana ovat ihmisten ns. preferenssit; ja “(t)aloustieteen näkökulmassa oletetaan preferenssit annettuina” (Tahvonen, s. 104).

Näihin uusklassiseen talousajatteluun nojautuviin kirjoituksiin verrattuna Juha Hiedanpään Natura–konfliktia käsittelevä artikkeli on virkistävää luettavaa. Hiedanpää selvitti Natura–ohjelman nostattaman kritiikin sosiaalista taustaa Karvialla, missä mm. ryhmä maanviljelijöitä ryhtyi nälkälakkoon protestiksi ohjelmaa sekä ympäristöministeriön menettelytapoja vastaan. Tilanteessa kohtasivat vastakkaiset merkitysmaailmat, joissa merkitysten keskipisteinä olivat hyvin erilai-

set asiat: viljelijöillä toimeentulo (sellaisena kuin se määrittyi heidän yhteisessä elämänpiirissään), ympäristöhallinnolla luonnonsuojelun oletetut välttämättömyydet.

Asetelman monisyisyys laistuu olemattomiin, mikäli konflikti luonnehditaan “arvoristiriidaksi”, kuten Ilkka Niiniluoto omassa artikkelissaan tekee (s. 56: “Esimerkiksi Natura–ohjelman kiistojen ytimenä on ollut arvokonflikti siitä, miten luonnonsuojelijoiden ja maanomistajien intressejä painotetaan suhteessa toisiinsa.”) – En käsitä lainkaan, miten ymmärrys Natura–konfliktista tästä luonnehdinnasta lisääntyisi. Naturan kaltaisia ristiriitoja voidaan ymmärtää vain ottamalla eri ihmisryhmien elämänpiirit todesta heidän omilla ehdoillaan. Eri elämänpiirien sovittaminen yhteen edellyttää tietysti etäisyyden ottamista, mutta tämä on tilannekohtaisen harkinnan ja sovittelemisen kysymys, ei universaaliin merkitysjärjestelmään nojautuvan “intressien painottamisen” kysymys. Hiedanpää kehittää ratkaisuksi ‘transkaktiivisen suunnittelun’ mallia.

‘Arvon’ ja ‘hinnan’ käsitehistoriallinen yhteys paljastaa arvofilosofian alta seuraavaa paradoksin: ‘arvo’ ilmaantui käsitehistorian näyttämölle hintana, eli asioiden vaihdettavuuden mittana; se oli alun perin yhtä kuin hinta, joka teki mahdolliseksi arvoista vaihdon tasavertaisuutta ja oikeudenmukaisuutta. Arvofilosofia sen sijaan pyrkii määrittelemään ‘arvo’ siten, että ne irtaantuvat vertailtavuudesta ja ilmentävät asioiden korvaamattomuutta – mutta jäsentyvät samanaikaisesti tärkeysjärjestykseksi, joka mahdollistaa universaalin vertailtavuuden.

Tällainen yleispätevä tärkeysjärjestys on illuusio. Käsitkseni on, ehkäpä paradoksaalisesti, että 'arvon' ja 'hinnan' keskinäinen sidos itse asiassa purkaa tätä illuusiota – kunhan vedämme tiukan rajan taloustieteen markkina-arvo –totalitarismiin nähden. Asioilla voi olla monenlaatuista 'hintoja', koska asioiden vaihdettavuutta voidaan arvioida monin eri perustein. Kant tunnisti kaksi hinnan tyyppiä. Mutta jos on kaksi, niin yhtä hyvin voi olla paljon useampia. Itse asiassa hintojen tyyppien tilannekohaaisuus ja moninaisuus ilmenee yleiskielessäkin; sanomme helposti, että jokin ikävä asia on edeltäneen miellyttävän asian "hintaa" – esimerkiksi päänsärky on iloisen illanvieton "hintaa".

Olkoon siis "arvo" = "hintaa" asiayhteyden sidottu, asioiden suhteellisen merkityksen vertaamisen perusta. "Arvo" = "hintaa" ilmenee lukemattomissa muodoissa, koska asioiden merkitystä arvioidaan lukemattomissa muodoissa. Vain uusklassisen taloustieteen tai arvofilosofian eteerisissä maailmoissa voi kenenkään päähän edes pälkähtää, että nämä erilaiset "hinnat" olisivat yhteismitallisia.

Merkitysten moninaisuus ja tilannesidonaisuus ei tietenkään tarkoita, että mikä

tahansa "arvo" on yhtä hyvä kuin mikä tahansa toinen "arvo". Usko univeraaliin merkitysjärjestelmään ja rajoittamaton mielivalta eivät ole ainoat vaihtoehdot. Pohjimmiltaan merkitysten arvioinnin merkitys nousee ihmiselämän valintojen traagisuudesta, nietscheläisittäin ajatellen: valinnat pelkistyvät tilanteisiin, joissa yhden vaihtoehdon valitseminen sulkee muut vaihtoehdot pois. Myös luonnon määrättyjen kohteiden ja ainesosien suhteen ihmiset joutuvat tekemään traagisia valintoja: kun teemme jotakin, muut vaihtoehdot sulkeutuvat pois. Koska luonto on ihmiselämän konstitutiivinen tekijä, luonto on jokaisen inhimillisen elämänsä erottamaton osa.

Entä korvaamattomat asiat, sellaiset kuin rakastetun hyvinvointi? Tällaisessa tapauksessa ei laisinkaan ole kyseessä "arvo", vaan elämän perusta.

Edellisen nojalla esittäisin luontoetiikan ongelman seuraavasti: Millaisten elämänsä kulkujen nojalla ihmisille on oikein tehdä luonnon määrättyjen osien suhteen valintoja, jotka sulkevat muita kehityskulkuja pois? – Kysymystä ei voi arvioida muuten

kuin tilannesidonaisuudesta, missä tilanne käsittää sekä kyseiset luonnon ainesosat että kyseisten ihmisten elämänsä projektit kyseisessä tilanteessa. Sanonta "on oikein" on tarkoituksellisesti monimerkityksinen. Ei ole olemassa yhtä perustavanlaatuisia viime käden mittapuuta, johon arvioinnin voisi nojata.

Ajatus arvojen yleispätevyydestä on viettelevä, loisihan tämä järjestystä maailman moninaisten asioiden moninaisten merkitysten sekavuuteen. Mutta todellisten ihmisten todelliset valintatilanteet häviävät yleispätevyyttä tavoittelevan arvofilosofian havaintopiiristä.

Markku Oksanen esittää teoksen esipuheen lopuksi seuraavan päätelmän: "Luonnolla on sekä välineellistä arvoa että itseisarvoa jossakin merkityksessä. Tästä arvoväittämästä seuraavana käytännöllisenä ohjeena on, että luonnon resursseja saa ja kenties pitääkin hyödyntää, mutta tämä ei saa tapahtua miten tahansa." (s. 23) Tämän ihmiset ovat luullakseni tienneet kautta aikojen, ilman modernin arvofilosofian apua.

Yrjö Haila